

Jan TOMÁŠEK

Obodritský státotvorný proces ve střeoevropské dimenzi (789–1178)

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc.

Praha 2013, 198 str. (od str. 178 obrazové přílohy)

Posudek oponenta

Tendence k rané etatizaci u Polabských Slovanů představují jedinečné téma, které se kupodivu nikdy nestalo přirozenou součástí českého medievistického diskursu. České a Polabské Slovany přitom spojovalo umístění ve východním sousedství franské říše, v zóně, do níž později tak či onak směřovala otonská expanze. Zvláštní pozornost zasluhují čtyři staletí obodritských dějin, které svým etatizačním nezdarem slibují „zrcadlové“ poznávání předpokladů úspěšné etatizace. Tato historická laboratoř sice u nás čeká na náležité využití, přitahuje ale poměrně intenzivní zájem hlavně německé a polské medievistiky. V novější české produkci nelze opomenout dlouhodobé badatelské úsilí prof. Libuše Hrabové, která v mnohém usnadnila náš přístup k problematice Polabských Slovanů.

V naznačených souvislostech je třeba zadání diplomové práce Jana Tomáška jednoznačně uvítat. Zároveň je zřejmé, že diplomová práce může být sice důležitým, ale přece jen výchozím krokem v dlouhodobém poznávacím úsilí.

Výchozí kapitola diplomové práce skládá rozsáhlý obraz stavu historického bádání. Začíná u J. G. Herdera, a z velké části proto sleduje literaturu, pro niž se dávný osud Polabských Slovanů stával součástí aktuální nacionální reflexe. Kapitola je psána s důkladnou znalostí, její jistě pozoruhodné a kdysi citlivé téma tvoří samostatný celek, který spíše než o středověké problematice vypovídá o nacionálních ambicích 19. a první poloviny 20. století.

Jádro diplomové práce přináší kapitola nazvaná *Kmenový svaz nebo kmenový stát?* (str. 49-130). Opírá se opět o rozsáhlou znalost dané problematiky a dochází k návrhu vlastního řešení. Hned úvodem bychom ale očekávali důkladnější charakteristiku poznávacího přístupu a zdůvodněné vymezení užívaných pojmů (zde především str. 49-51). Domnívám se například, že relevantním východiskem k problematice kmenů zůstává dílo R. Wenskuse,

jímž byl ostatně inspirován i D. Třeštík. Pokud v tomto konceptu (a v dalších odvozených konceptech) zaujímá důležitou úlohu „Wir-Gefühl“, ocitáme se před závažným úskalím. Vše, co o Polabských Slovanech říkají písemné prameny, bylo totiž sepsáno vnějšími pozorovateli. O řešení nesnadných otázek se vehementně pokoušela východoněmecká archeologie, dnes i tyto její výsledky čekají na důkladnou revizi. Velmi potřebná by byla konkrétnější modelová představa o počátcích samotné etatizace a o etapách, které k nim patřily. Mnohé lze dnes odvodit z publikací vzešlých z vídeňského okruhu W. Pohla. Každopádně bychom očekávali důraz na prvopočátky plošného státu opřené např. o soustavu hradeckých center. Dodejme, že ve východoněmecké archeologické literatuře nechyběly ani úvahy o možných počátcích hradecké soustavy u Obodritů, nepůsobily ale přesvědčivě. Také zde čekáme na kritický rozbor. Absence výchozí jasně vytyčené problémové a pojmové systematiky potom ovlivnila strukturu dalšího náročně koncipovaného textu diplomové práce.

Hlavní výsledek diplomové práce by měl spočívat v závěru, který sociální systém Obodritů označuje jako kmenový stát (na str. 122 asi zasáhl šotek a klíčovou otázku přeformuloval podle svého: „Proč obodritský kmenový stát nebyl kmenovým svazem a proč nebyl ani kmenovým státem?“). Také medievistika svádí další a další bitvy o svou terminologii, odborné termíny samy o sobě ale mnoho neřeší, jde především o nástroje naší komunikace. Daleko více záleží na obsahu užívaných termínů. Ke klasifikaci obodritského sociálního systému patří důraz na přetrvávající moc kmenových shromáždění, která mj. velmi podstatně bránila postupu christianizace. Nikde jsem také nezaznamenal přesvědčivé důkazy budování soustavy hradeckých center, které by svědčily o prvopočátcích „plošné“ vlády, opřené o mocenská a správní centra. Akefální společnost mohla úspěšně odolávat vnějšímu tlaku, společnost bez mocenského systému s jednou hlavou nebylo snadné ovládnout, dlouhodobou stabilitu sociálního systému Obodritů mohl ale zajistit jedině raný stát. Obodritský etatizační proces byl sice opakovaně ožíván, v podstatě ale dlouhodobě „zamrzl“. Pokud Jan Tomášek obhajuje koncept kmenového státu, dodává, že nebyl „nijak výrazně zaostalejší“ než raně středověké útvary v Čechách a Polsku. Novější historicko-antropologické přístupy se obvykle distancují od obdobných hodnocení. Nejde samozřejmě o žádný prohřešek, jen tento postoj dávám k úvaze.

Janu Tomáškovu se podařilo velmi důkladně proniknout do složité a bohatě rozvětvené problematiky Polabských Slovanů. V dalším badatelském úsilí by bylo vhodné s obdobnou náročností přistoupit i k neméně složité problematice raně středověkých sociálních systémů a etatizačních procesů.

Diplomová práce Jana Tomáška naprosto jednoznačně převyšuje nároky, které obvykle klademe na daný druh prací. Přináší náročně koncipovaný text, který lze uvítat i jako příslib dalšího badatelského pokračování.

Diplomovou práci Jana Tomáška *Obodritský státotvorný proces ve středoevropské dimenzi (789–1178)* s radostí doporučuji k obhajobě.

V Praze, 25. srpna 2013

prof. PhDr. Jan Klápště, CSc.